

AMINTIRI DESPRE ANUL 1918 ÎN CARANSEBEȘ

Viața de război cu care hrănisem copilăria și am inaugurat adolescența, cu privațiunile și cu pericolele de fiecare zi, aproape maturizaseră în mine pe omul, care nu a cunoscut farmecul copilăriei. În Caransebeș unde urmam liceul, văzusem nesfârșitele batalioane de marș. În răstimpul celor aproape cinci ani de război, toate acestea intraseră în programul cotidianului.

Acum, însă, bucuria încetării războiului creștea, umplea totul cu voie bună, era un fel de lumină ce pornea din interior. Oamenii începeau să se recunoască iarăși ca oameni, un sentiment colectiv de apropiere, de bunătate, de umanism se infiripa și prindea tot mai multă consistență. Prindea un fel de aripi chiar, îndeosebi noi, tinerii, care încercasem destule momente de umilire chiar în școală — unde eram opriți să ne vorbim în limba noastră maternă, simțeam cum odată cu războiul — această nedreptate — se vor termina și toate nedreptățile din lume. Știuseră bine organele statului austro-ungar câtă valoare prezintă pentru disciplina și siguranța sa directorul liceului, de câțiva ani comisar cu titlu permanent al școlilor românești. Aceasta o știam și noi elevii din liceu — din care 85% eram români — și desigur că acest consens tăcut al nostru determina pe elevii școlilor din Caransebeș să profite de toate ocaziile bine venite pentru a ține vie între toți elevii și cetățenii orașului acea stare de permanentă agitație și să sporească încrederea într-o schimbare a stărilor și o îndreptare a lor, care de acum nu mai putea fi de parte.

Un fragment din „Pomelnicul dureros“, manuscrisul fostului inspector general școlar, Pavel Jumanca¹, ne introduce în cunoașterea stării de spirit din toamna anului 1918, în Caransebeș: „În vijeliile frământărilor din toamna anului 1918, când s-a sfârșit bătrâna împărăție austriacă, cele douăsprezece ramuri care o alcătuiau s-au desprins unele de altele, căutându-și fiecare o nouă așezare, mai potrivită intereselor naționale. Și neamul românesc se silea să-și arunce cătușele pe care le-a purtat veacuri multe și grele, să-și adune risipirea într-o închegare nouă „România Mare“! Poporul întreg dorea aceasta, ideea trăia în sin-gele lui“.

¹ Pavel Jumanca (15 IX 1886—1 IV 1975) a fost învățător la Caransebeș. A lăsat o serie de lucrări în manuscris, aflate în posesia fiicei sale Viorica Goian (Timișoara). În timpul primului război mondial a fost înrolat în armata austro-ungară, staționând cu unitatea sa pe malul Dunării. În seara zilei de 17 octombrie 1915 a trecut în România, luând parte activă la războiul de eliberare (1916—1918). În 3 decembrie 1918 se înapoiază acasă.

În fruntea vieții sociale românești, la Caransebeș se situau în această perioadă un grup de bărbați, care aveau capacitatea și posibilitatea de a călăuzi poporul spre acțiuni mărețe. Întîlnim în rîndurile acestora nume ca cel al luptătorului național Andrei Ghidiu.

În Caransebeș se încearcă, la porunca venită de la Budapesta, organizarea cea nouă. Puterea de stat se afla încă în miinile organelor administrative și polițienești ale vechiului regim. Se alege un sfat popular compus din nouă membrii sub conducerea primarului orașului, între care și patru români. Organele de pază se compun din elemente pornite împotriva tendințelor naționale firești ale neamului românesc.

Între mulțimea celor prezenți la adunarea memorabilă din 23 octombrie 1918, la primărie, o parte considerabilă o formau elevii. Ne informează despre aceasta Nicolae Lințiu: „prinzînd de veste întimplător și avînd parcă presimțirea că se pregătesc acolo lucruri importante, au intrat fără invitație și au ocupat aproape întreg balconul (galeria — n.n.) sălii de ședință a primăriei, iar alții s-au strecurat printre cetățenii din sală. Cînd șeful poliției... a început să citească lista ofițerilor comandanți ai gărzii civile, cu trei ofițeri străini în fruntea listei și să ceară un nou jurămint de credință, cei prezenți și-au dat seama că se încearcă menținerea mascată a stăpînirii apuse. Deodată momentul de tăcere și de nedumerire — provocat de această surpriză — a fost brusc întrerupt de o voce profundă și puternică din sală, care striga «Nu ne trebuie ofițeri propuși! Noi vrem gardă românească!» În acel moment s-a dezlănțuit un vuiet asurzitor de strigăte ale mulțimii trezite la realitate. «Vrem gardă românească! Vrem gardă românească!» Vuiet predominant de înflăcărare tinerească a celor din balcon»².

Prezența elevilor la memorabila ședință fusese organizată de profesorul Pavel Grecu³. Ascultat și iubit de elevii săi, el a întreținut viu spiritul românesc în tot acest timp de frămîntări. În mijlocul învălmășelii, cînd deruta era generală, apare adus de prieteni și elevi Ștefan Jianu⁴. De mai multe zile țintuit la pat de boală, atunci cînd citește pe fața solicitorilor săi o adevărată spaimă, fără a mai da vreo importanță bolii, pornește în grabă spre primărie și intră aproape neobservat în sală. Aproximativ orientat asupra situației, cere cuvînt de la cei care mai erau în jurul mesei prezidențiale. Discursul său a fost un adevărat „apel de arme“, cum îl caracteriza un cronicar al vremii: „Au căzut lanțurile,

² *O generație privilegiată* — lucrare în manuscris a lui Nicolae Lințiu (5 I 1899—2 V 1974), învățător la Gherteniș și apoi la Caransebeș.

³ Pavel Grecu (10 II 1891—31 V 1959), originar din Berzovia, urmează cursurile școlilor românești din Brad și Brașov, a școlii de agricultură din Magyaróvár. În toamna lui 1918 ocupă catedra de științe economice la liceul din Caransebeș. După unire funcționează ca director al Școlii de agricultură din Lugoj, pentru ca în ultimii ani ai vieții să se stabilească la Cluj.

⁴ Ștefan Jianu (4 VIII 1882—15 XI 1918). Născut la Alibunar, comună din Cîmpia Dunării bănățene își face pe rînd studiile la Panciova, Brașov, la facultatea din Cernăuți și în sfîrșit dreptul la Academia din Bratislava. Din anul 1909 este profesor la liceul din Caransebeș.

domnilor, ne simțim dezrobiți, liberi sîntem de-acum... Aici, acum nu se mai poate face o altă gardă decît gardă națională română și grijiți și luați aminte, că de vă purtați cîstit, nu avem motiv să ne purtăm altminteri. De credeți însă că arma vă ajută, să nu uitați că avem și noi mîini voinice și sănătoase...⁵.

Despre impozanta manifestare națională s-a scris în ziarul „Lumi-na“, iar învățătorul Gh. Neamțu a scris și publicat broșura „Activitatea C.N.R. din Caransebeș“⁶, dar adevărul istoric a fost denaturat. Nu se spune nici un cuvînt despre tineretul din școlile locale, inițiatorul triumfului realizat atunci⁷.

Evocînd desfășurarea evenimentelor din toamna frămîntatului an în Caransebeș împlinim și o poruncă de înaltă ținută morală în consemnarea rolului tineretului școlar, îndrumat de profesorii săi Ștefan Jianu și Pavel Grecu. După consemnul primit, ei au dezarmat posturile de jandarmi la posturile de pe sate: Valea Timișului (Cîrpa), Zăguzeni.

În aceste momente, Caransebeșul e în fierbere, în preajma unor prefaceri însemnate. Cînd se constituie Consiliul Național din Caransebeș populația ovaționează îndelung pe membrii acestuia. Tineretul intelectual e în fruntea manifestațiilor. Mulțimea adunată sub ferestrele episcopiei proclamă cu însuflețire stăpînirea națională. Corul Reuniunii de cîntări intonează cîntecele Unirii. Apare episcopul Miron, iar cînd acesta anunță dreptul nostru suveran de a ne hotări soarta, un strigăt formidabil se ridică din pieptul mulțimii: „Trăiască România tuturor românilor! Vrem unire cu frații de același singel!“ Cuvinte îndrăznețe în momentele acelea, prin care obștea își comunică setea ei pătimașă după dreptate. Tineretul își dă frîu liber sentimentelor sale. Mitingurile se țin lanț de acum înainte, se declamă, se cîntă, se vorbește, se discută cu pasiune.

În aceste zile se stinge din viață Ștefan Jianu — conducătorul tineretului din aceste momente.

Zile de încercare aveau să se mai abată asupra orașului Caransebeș — după biruința de o clipă din acel octombrie 1918. Asupra Banatului, deci și a orașului nostru aveau să mai jînduiască și alții. Gărzile naționale organizate și compuse în Caransebeș, în preponderență, din studenți și cetățeni au purtat cu demnitate serviciul asumat, păstrînd docil nădejdea deplinei noastre eliberări.

La marea adunare de la Alba Iulia din 1 decembrie, Caransebeșul a fost reprezentat prin aproape o sută de delegați. Hotărîrea celor peste o sută de mii de români — reprezentînd românimea de dincolo de Carpați: Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș — însemna o mare piatră de hotar.

⁵ A. Moacă, N. Corneanu, I. David, C. Dudneanu, A. Uroș-Doloveanu, *Un luptător bîndăean, Ștefan Jianu*, Caransebeș, 1935, p. 23.

⁶ Gheorghe Neamțu, *Activitatea C.N.R., din Caransebeș*, Caransebeș, 1920.

⁷ Pavel Jumanca, *Pomelnicul dureros*, ms.

Caransebeșenii așteptau cu ardoare armata românească. La 1 iunie 1919, ziua instaurării administrației românești asupra județului Caraș-Severin, deci și a orașului nostru, cu o solemnitate impunătoare se abordează, pe clădirea liceului, emblema românească și se înfige drapelul tricolor. De atunci, această zi a rămas ziua de sărbătoare a liceului caransebeșan.

Cu actul acesta s-a consacrat formal unirea, menită să deschidă generațiilor viitoare calea spre vrednicii demne de virtuțile strămoșilor noștri.

NICOLAE CORNEANU

ERINNERUNGEN AN DAS JAHR 1918 IN CARANSEBES

(Zusammenfassung)

Das Jahr 1918 hatte einen besonderen Wiederhall in den Reihen der studierenden Jugend in Caransebes. In vorliegender Arbeit werden die Erinnerungen eines Teilnehmers an jene Ereignisse erfasst.